

נשים בונות אומה: הפרופסיונליות העבריות 1918 - 1948

פרופ' מרגלית שילה

הצגת ספר

מראשית המנדט ועד קום המדינה, 1918 - 1948, התרחשה בארץ ישראל מהפכה שהובלה בעיקר על ידי נשים שנעדרה עד כה מהסיפור ההיסטורי. מהפכה זו נבעה משלושה מקורות: פמיניזם ציונות ופרופסיונאליזם (התמקצעות) והיא התרחשה בשלושה תחומים בעלי משקל רב: תברואה, רווחה וחינוך. לארץ ישראל הגיעו אלפי נשים יהודיות שסיימו את לימודיהן הגבוהים ברפואה, סיעוד, עבודה סוציאלית, חינוך, אדריכלות, אומנות, משפטים, מדעים ועוד והן הצטרפו בנחישות למפעל בניין הארץ. מוסדות ההשכלה הגבוהה באירופה פתחו את שעריהם בפני נשים רק בשלהי המאה התשע עשרה והן החלו אט אט לכבוש מקצועות יוקרתיים. שנות מלחמת העולם הראשונה היו קו פרשת המים בכל הנוגע לכניסת מספרים משמעותיים של נשים בעלות השכלה מקצועית מגוונת לעשייה במתחם הציבורי. נשים יהודיות לקחו חלק נכבד בפריצת דרך עולמית זו, שעלה בהרבה על חלקן באוכלוסיה. אחוז משמעותי מביניהן שמו פניהן לעבר ארץ ישראל.

בארץ שררו תנאים מיוחדים: שלטון מנדטורי שהבטיח רבות, אך השקיע את מרב מעייניו באוכלוסיה הערבית שהיתה אוכלוסית הרוב; יישוב יהודי קטן שמנה כ-60.000 נפש אשר הכפיל עצמו עשרת מונים עד קום המדינה ומצב כללי ותברואי גרועים ביותר. יישוב אשר בקש מענה לצרכיו המתרבים. הפרופסיונאליזם שהגיעו לארץ משנות העשרים ואילך היו מלאות התלהבות לנוכח האתגרים שחיו להן, כפי שציינה לוטה כהן, האדריכלית הראשונה בארץ: "הייתי צעירה... אבל חשנו עוד יותר את אחריותנו מאחר שאנו היינו ההתחלה. היינו קבוצה קטנה של אנשים צעירים שהגיעו לכאן בכוח ההתלהבות וגם לנוכח אהבת ההרפתקה, לידינו נפלה שליחות: בניין הארץ". דברים אלה מייצגים את האווירה ששרתה בקרב רבים מהבאים והבאות ואת הכמיהה שלהם להיענות לאתגרים הרבים שקידמו את פניהם.

בספרי אפרוש את מכלול עשייתן המגוונת של נשות המקצוע שבקשו לממש את הידע שרכשו. אצביע על כמה מהישגיהן הבולטים ביותר: תרומה רבת ערך לרפואה. ריכוז של למעלה מ-7000 רופאות, שהיווה ריכוז יחסי גדול במיוחד בהשוואה ליתר מדינות המערב. הרופאות היו פרושות במרפאות בכל רחבי הארץ והן נתנו ייעוץ בכל ענפי הרפואה, גם בסוגיות של אמצעי מניעה והפלות. לצדן פעל צוות של מאות אחיות מוסמכות שרובן רכשו את מקצוען בארץ. היה זה פרי יוזמתן של נשות "הדסה"

בארצות הברית אשר לא רק מימנו ותכננו את תפרושת הרופאים בארץ, אלא גם ייסדו בסתו 1918 את בית הספר המקצועי הגבוה הראשון בארץ – בית הספר לסיעוד. מאות הבוגרות פעלו בשיתוף פעולה עם הרופאים והרופאות והן שינו לבלי הכר את מצב התברואה וההיגיינה בארץ. תמותת התינוקות הגבוהה ירדה באופן משמעותי והמחלות הנפוצות, גרענת וגזזת, אשר העיקו על כמחצית מילדי היישוב, כמעט מוגרו כליל. בראש עשייה זו עמדה אשה רבת פעלים, הנרייטה סאלד, מייסדת "הדסה" אשר בין יתר תפקידיה עמדה זמן מה בראש מחלקת הבריאות של ההנהלה הציונית. נשות היישוב דאגו גם לתחום הרווחה ובזכות מאמציהן סאלד ייסדה את המחלקה לעבודה סוציאלית של הוועד הלאומי ועמדה בראשה. היא אף יזמה את בית הספר לעבודה סוציאלית ומעל לכל הנהירה לראשי היישוב את חשיבות דאגת החברה לנצרכים. בניגוד לתפיסה שרווחה עם ייסודה של התנועה הציונית שהעם יבוא לעזרת הארץ, הוטמעה גישה חדשה: על הארץ לבא לעזרת העם. שני תחומים אלה, סיעוד ורווחה, הובלו והתבצעו כמעט אך ורק על ידי נשים.

נשים גם העניקו תרומה משמעותית למערכת החינוך. אמנם, עד קום המדינה רוב המורים בארץ היו גברים, אך שני תחומים אוישו כמעט רק על ידי נשים: גני ילדים וחינוך מיוחד. הישגי הגנים היו חד פעמיים: הם השרישו את הדבור העברי בקרב משפחות ילדי ישראל, וסייעו ביצירת "נס תחיית הדבור העברי", ואילו מערכת החינוך המיוחד הובילה את הבשורה בדבר חובת החברה לדאוג גם ליחידים שמנועים מלתרום לה. לצד הישגים מרשימים אלה, נשים בעלות חזון ייסדו מוסדות חדשניים שהבולטים ביניהם הם: בית ספר פתוח ראשון בארץ ומגרשי משחקים שהיו המתנ"סים הראשונים.

ספרי עוסק גם בתרומתן של נשים לאדריכלות המקומית ולאומנות הפלסטית, במאבקן על מנת לקבל רישיון לשמש עורכות דין ובחדירתן למגדל השן הגבוה מכל – החיים האוניברסיטאיים. שלושים שנות המנדט ראו את כניסתן המאסיבית של הפרופסיונאליות למפעל בניין הארץ, עשייה ששינתה כליל את פני החברה בתחומי הבריאות, הרווחה והחינוך. למעלה ממחציתן הוכיחו כי ניתן לשלב עבודה נשית תובענית עם חיי משפחה. באמצעות הפרופסיונאליות העבריות, בשלושת העשורים של המנדט, ארץ ישראל שודרגה למעמד של חברה מודרנית במיוחד בכל הנוגע לתברואה ולרווחה.

.....